

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ ΑΝΚΑΘΙΣΤΗΣ ΚΟΝΕΛΟΓΙΑΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1956

ΕΤΑ ΓΡΕΚ-ΕΠ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

VICTOR BURR *

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Τὸ φῶς πού ἀναψε στὸ ἱερὸ ἄλσος τῆς Ὀλυμπίας μὲ τὴν ἐναρξη τῶν φετεινῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων δὲ θ' ἀργήσῃ νὰ μεταφερθῇ στὴ πέμπτη ἡπειρο. Οἱ λαοὶ τῆς γῆς θὰ κάμουν τὴν ἀγωνιστικὴ τους ἐμφάνιση στὸ μεγαλόπρεπο στάδιο τῆς Μεμβούρνης καὶ θ' ἀναμετρήσουν ἐκεῖ τὶς δυνάμεις των. Ὅμως τὸ φῶς δὲν ἀναψε γιὰ τὸ Θεὸ τοῦ πολέμου, «τὸν ἀνδροφόνον» Ἄρη, ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν προστάτη τῶν

γυμνασίων καὶ τῶν παλαιστῶν. Ὅσο μεγάλες κι ἂν εἶναι οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ σύγχρονα Ὀλύμπια καὶ στοὺς ἀρχαίους ἀγῶνες, ὡσὶόσο ἡ ἰδέα πρωτόλαμψε στὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἱερὸ κι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ξαναζωντάνεψε μὲ τὸν Coubertin στὰ 1894 φτάνει σήμερα νικηφόρα ὡς τὴν Ἄπω Ἀνατολή, ὡς τὴν Αὐστραλία.

Μὰ τοῦτο μᾶς γεννᾷ καὶ μιὰ ὑποχρέωση, τὴν ὑποχρέωση νὰ ξαναστοχαστοῦμε τὴν πηγὴ, κείνη τὴν παρωχημένη, μὰ παντοτινὰ ἐνεργοδύναμη τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἰδιαίτερα μάλιστα ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ κεντριζόμεστε, ὅσο κι ἂν τοῦτο εἶναι πολὺ δύσκολο, νὰ διεισδύσουμε στὴν τόσο διάφανη, μὰ καὶ τόσο μυστηριακὴ ἀτμόσφαιρα τῶν ἀρχαίων δυνάμεων.

Πρῶτα πρῶτα δὲ θεωροῦμε μόνο ἐξωτερικὸ σύμπτωμα τὸ γεγονὸς, πῶς ὁ μέγας πρωτοπόρος στὴν κατανόηση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας Ἐρνέστος Curtius πέτυχε μαζὶ μὲ ἄλλους λογίους ν' ἀνασκάψῃ τὸ πανελλήνιο ἱερὸ τῆς Ὀλυμπίας καὶ νὰ ξεθάψῃ ἀπὸ τὴ γῆ τόσο σπουδαίους θησαυροὺς, ὥστε, ὕστερα ἀπὸ τὶς μεγαλοφάνταστες ἀνασκαφὲς τοῦ Schliemann στὸ δμηρικὸ ἔδαφος, τὸ γερμανικὸ δνομα νὰ συνδεθῇ ξανά μὲ τὴν ἑλληνικὴ γῆ σὰν ἀντίλαλος τῆς κλασικιστικῆς ἐποχῆς τῆς Πρωσσίας, πού στὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰῶνα ὕψωσε τὸ Βερολίνο σὲ πνευματικὸ κέντρο τῆς Δύσεως.

Βαθύτερη ἀκόμα κι ἀπὸ τὴ λαμπρὴ ἀποκάλυψη τοῦ μεγάλου ἱεροῦ εἶναι ἡ σύνδεση τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος στὴν ἐποχὴ τοῦ γερμανικοῦ κλασικισμοῦ, στὸ ἔργο τοῦ Herder, τοῦ Winkelmann, τοῦ Goethe καὶ τοῦ Hölderlin, μιὰ σύνδεση πού προκάλεσε τὴ μαγικὴ ἀναβίωση τῆς Γερμανίας ἄμεσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, γεφυρώνοντας τοὺς αἰῶνες ὄχι σὰ ρομαντικὸ Ἰνδαλμα ὀνείρων, μὰ σὰν αὐτοδύναμη καὶ θαυμαστὴ ἀναγέννηση μιᾶς ἀνεξήγητης, μυστηριακῆς συγγένειας. Ὁ Hölderlin φωνάζει στὸ «Τραγούδι τοῦ Γερμανοῦ»: «πού εἶναι ἡ Δῆλος σου, πού εἶναι ἡ Ὀλυμπία σου», καὶ τοῦτο πρέπει νὰ νοηθῇ μόνο σὰν ἐρώτηση πρὸς τὸ Γερμανὸ γενικὰ, πού

Σημ. τ. μετ: Ὁ καθηγητὴς κ. Victor Burr μᾶς εἶναι ἰδιαίτερα γνωστὸς στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κ. Μερντίτη: Φιλολογικαὶ Εἰδήσεις ἐκ Τυβίγγης, Ἀθήναι, 1950, ὅπου ὁ γνωστὸς Ἑλληνας κλασικὸς φιλόλογος ἀναλύει διεξοδικὰ τὴν ἐργασία τοῦ σοφοῦ γερμανοῦ ἱστορικοῦ, πού δημοσιεύτηκε στὴ Λειψία στὰ 1944 μὲ τὸν τίτλο: Νεῶν Κατάλογος. Untersuchungen zum homerischen Schiffskatalog.

Ὁ κ. Burr, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάλυση τοῦ κ. Μερντίτη, ἀποκρούει τὴν ἀντίληψη, πού ἐπικρατοῦσε ὡς προχτὲς ἀκόμα στὴ φιλολογικὴ ἐρευνα, πῶς ὁ «Νεῶν Κατάλογος» τῆς Β' ραψωδίας τῆς Ἰλιάδας εἶναι προσθήκη ἢ παρεμβολὴ μεθωμηρικῆ καὶ πιστεύει ἀντίθετα, πῶς τὸ ἀμφισβητούμενο τοῦτο κομμάτι προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ὅμηρον, εἶναι ἔργο δικό του, ὄχι ὅμως πρωτότυπο, ἀλλὰ ἐπεξεργασία ποιητικὴ ἐνὸς ὑφιστάμενου ἀπὸ τὰ μυκηναϊκὰ ἀκόμα χρόνια ἀνεξάρτητου ἐπίσημου γραπτῶν πίνακα, πού μνημόνευε συνοπτικὰ τὶς πολεμικὰς δυνάμεις τῶν Ἀχαιῶν, πού πῆραν μέρος στὴν Τρωϊκὴ ἐκστρατεία, κι ἐπομένως εἶναι κείμενο ἀθθεντικὸ, καθρέφτης πού ἀπεικονίζει πιστὰ τὰ χρόνια τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου—ὁ παλιότερος ἢ ὁ πρῶτος στίχος πού γράφτηκε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἡ θεωρία τοῦτη, πού μὲ τὴν τολμηρότητα καὶ τὴν πρωτοτυπία τῆς ἐσκαντάλιζε στὴν ἀρχὴ τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους, ἀρχίζῃ σήμερα νὰ κατακτᾷ ὀλοένα καὶ περισσότερο ἔδαφος καὶ δὲν ἀποκλείεται σὲ μερικὰ χρόνια, ἐνισχυόμενῃ κι ἀπὸ τὰ πορίσματα τῆς ἐντατικῆς ἐρευνας, πού διεξάγεται τελευταῖα γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς γραφῆς, νὰ γίνῃ κοινὴ ἐπιστημονικὴ πίστη καὶ ν' ἀλλάξῃ τὴ μορφή τῶν δμηρικῶν ἐρευνῶν.

Ἡ ἄλλη πλευρὰ τῆς προσωπικότητος τοῦ κ. Burr εἶναι ὁ θερμότετος φιλελληνισμὸς, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὰ πράγματα τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας, πού ὀλοκληρώνουν τὴν περιπαθῆ ἀρχαιολατρεία του. Δεῖγμα αὐτῆς τῆς ἐμπνευσμένης καὶ φλογερῆς ἑλληνολατρίας, πού παρὰ τὴν ἐγκληματικὴ παράκρουση τοῦ ναζισμοῦ δὲν ἔπαψε ν' ἀναβλύζῃ στὴ Γερμανία καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ νὰ ξαναβρίσκῃ τὴν καλιὰ καθαρότητά της, εἶναι καὶ ἡ παρακάτω ὁμιλία, πού ἔκαμε φέτος ὁ γερμανὸς καθηγητὴς στὸν ἱερὸ χῶρον τῆς Ὀλυμπίας μπροστὰ σὲ διακόσιους περίπου πατριῶτες του περιηγητὲς καὶ πού εἶχε τὴν ἐπιθυμία νὰ τὴ δῇ δημοσιευμένη ἑλληνικὰ στίς στήλες τῆς «Νέας Ἑστίας».

Ἡ μετάφραση ἐγίνε ἀπευθείας ἀπὸ τὸ γερμανικὸ χειρόγραφο, πού εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς ἐμπιστευτῇ ὁ ὁμιλητὴς.

ἀντιπροσωπεύει ἰδεατὰ τις ὑψηλές δυνα-
τότητες τοῦ λαοῦ του, ἐνὸς λαοῦ ποὺ σπα-
ταλιέται σχεδὸν πολὺ εὐκόλα σὲ τόνους
καὶ στοχασμοὺς χωρὶς νὰ συλλαμβάνη
πάντοτε τὴ μορφή.

Ἄν λοιπὸν ἡ πρώτη ἀναγέννηση τῆς
Γερμανίας ξεπήγασε ἄμεσα ἐντελῶς ἀπὸ
τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ μάλιστα ἀντίθετα
πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης,
ποὺ χρειάστηκαν τὴ ρωμαϊκὴ μεσολάβηση,
τὸ θαῦμα τοῦτο μᾶς θυμίζει ἀδιάκοπα,
πὼς ἡ ἀπόκλιση ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρ-
χαίου καὶ ξεχωριστὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κό-
σμου εἶναι καὶ ἀπόκλιση ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ
γερμανικὸ πνεῦμα. Γιατὸ, ἂν προσπαθοῦ-
με τώρα νὰ συλλάβουμε τὴν οὐσία τῶν
ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀγῶνων, ἄς μᾶς ἐπι-
τραπῆ νὰ θυμίσουμε γεγονότα ἀποφασι-
στικά. Ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ, ἡ ἑλληνικὴ πολι-
τεία καὶ ἡ ἑλληνικὴ διανόηση στὸ μεγάλο
χρονικὸ διάστημα ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐμ-
φάνιση τῆς πρὸ ἐξαιρετικῆς ἡρωϊκῆς μορφῆς
τῆς εὐρωπαϊκῆς ποιήσεως, τοῦ Ἀχιλλέα,
ὡς τὸ χαμὸ τοῦ θεοποιημένου κοσμοκρά-
τορα Ἀλεξάνδρου στὴ μακρινὴ Βαβυλώ-
να, ἀποβλέπουν σὲ μιὰ καὶ μόνη δημιουρ-
γία, στὴ δημιουργία τοῦ τέλειου ἀνθρώ-
που.

Ἄσταμάτητη πάλη γύρω ἀπὸ τὸ πρό-
βλημα τοῦτο εἶναι τὸ ἔσχατο νόημα τοῦ
ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὴν πλατύτερή του
ἐκταση. Ἡ γνώση ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες,
πὼς ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου περι-
κλείνεται στὴ γῆϊνη ὑπαρξή του, τοὺς ἔ-
καμε ἱκανοὺς νὰ πλάσουν καὶ σὲ σάρκα
καὶ σὲ χαλκὸ τὸ πρότυπο τῆς ἀνθρωπιᾶς,
ἀλλὰ καὶ ταυτόχρονα τοὺς ξεχώρισε ἀπὸ
τὸν ὑπόλοιπον κόσμον τοῦ Βορρᾶ, τοῦ Νό-
του, τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ κό-
σμος τοῦτος στὰ μάτια των ἦταν βάρβα-
ρος γιατί τοῦ ἔλειπε ἡ ἀνθρωπιά, τόσο ὁ
καταχνιασμένος, θαμπὸς καὶ ἀδιάρθρωτος
Βορρᾶς ὅσο καὶ ἡ παλιὰ πολιτισμένη Ἀ-
νατολή μὲ τὰ τέρατα καὶ τοὺς μοναχικοὺς
δεσπότες της, ἐνῶ ἡ μεσημβρινὴ Αἴγυπτος
τοὺς κατέπλησσε μὲ τὸν πανάρχαιον ἀλλό-
κοτον κόσμον της καὶ ἡ Δύση τοὺς ἦταν γνω-
στὴ σὰν τὸ σχετικὰ κοντινὸ σύνορον τῆς
κατοικημένης γῆς, ποὺ περιβρέχει ὁ ὠ-
κεανός.

Τὴ ριζικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς Ἕλ-
ληνες καὶ τοὺς λαοὺς, ποὺ τοὺς περιστοι-
χίζαν, τὴν κατανοοῦμε καὶ ἐμεῖς ἀκόμα οἱ
σημερινοί, σ' ὅποια σημεῖα γενικὰ ξεχω-
ρίζει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τοὺς
ἄλλους τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Καὶ ἡ δια-
φορὰ τούτη βασίζεται ἀκριβῶς στὴ θεμε-
λιώδη ἀνακάλυψη τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἄ-
κρας πραγματοποιήσεως τοῦ ζωντανοῦ
εἶναι. Ἀπὸ τὴ γνώση τούτη πηγάζει καὶ
ἡ ἑλληνικὴ ἀντίληψη τοῦ θεοῦ, ποὺ ἀν-
θρωποποιεῖ τὸ θεὸ καὶ θεοποιεῖ τὸν ἀν-
θρώπον. Ἀλλὰ καὶ πάλι μόνον ἐφ' ὅσον
μποροῦσαν νὰ περιδιαβάσουν ἀνάμεσα

στοὺς θνητοὺς οἱ θεοὶ τοῦτοι ἦσαν ζων-
τανοὶ καὶ συφλόγιζαν τὴν ἑλληνικὴν ζωὴ,
ὅπως τὴν εἶχαν συφλογίσει οἱ ὀμηρικοὶ ἡ-
ρωες, καὶ ὕστερα ἔσβησαν, ὅταν οἱ γῆϊνες
ἐνσαρκώσεις των ἔγιναν μόνον σύμβολα
γιὰ φιλοσοφικὴ ἀξιολόγηση. Κανένας λαὸς
δὲν ὑπῆρξε πρὸ γῆϊνος, πρὸ ἐδωκοσμικὸς
στὴν πίστη του ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ποὺ
μπόρεσαν μέσα στὸ ἐλάχιστον μόνον χρο-
νικὸ διάστημα τῆς ἐδωκοσμικῆς των ὑ-
πάρξεως νὰ ὀλοκληρωθοῦν καὶ αὐτοὶ εἶναι
ὁ λόγος, ποὺ πραγματικὰ μόνον αὐτοὶ εἶ-
χαν ἀπάνω τους τὴ σφραγίδα τοῦ ἀληθι-
νὰ τραγικοῦ καὶ τοῦ πραγματικὰ ἡρωϊκοῦ.
Ἄς μὴ συγχέουμε ὅμως τὴν ἀρχαιοελλη-
νικὴ ἐδωκοσμικότητα μὲ τις μακάριες
θεωρίες τοῦ Ἐπικούρου ἄς προσπαθή-
σουμε καλύτερα νὰ φανταστοῦμε τί ὑψηλὴ
ἐνταση ζωῆς χρειαζόταν, γιὰ νὰ κατα-
κτήση κανένας τὴν ἀθανασία μὲ τὴ δόξα,
μὲ τὴν πνευματικὴ καὶ τὴ σωματικὴ γέννα,
δηλ. τὴν ἀθανασία μέσα στὴν πραγματι-
κότητα. Τούτη ἡ ὁρμὴ νὰ φτάση ὀπωδῆ-
ποτε τὰ ὕψη τῆς ἀθάνατης τελειότητος
μέσα σὲ λιγοστὲς δεκαετίες ζωῆς ἔκαμε
τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὸ ἀμετάθετον πρότυπον
κάθε ἀνθρωπιᾶς καὶ τοῦτο τὸ ἐκφράζει ἕ-
νας λόγος, ποὺ δὲν εἶναι ἄσκοπος νὰ τὸν
ἐπαναλάβουμε ἐδῶ: «Πίσω ἀπὸ τις ἱστο-
ρικές, ὠραιολογικές καὶ προσωποπαγεῖς
ἐξηγήσεις βρίσκεται ἡ πίστη, πὼς ἀπὸ τις
ἀποφάνσεις ὄλων τῶν γνωστῶν μας αἰώ-
νων μόνον ἡ ἑλληνικὴ σκέψη, πὼς τὸ σῶμα,
αὐτὸ τὸ αἰσθητὸν σύμβολον τῆς παροδικό-
τητος, τὸ σῶμα εἶναι ὁ θεός, μόνον τούτη
ὑπῆρξε ἡ πρὸ δημιουργικὴ καὶ πρὸ ἀνέκ-
φραστη, ἡ πρὸ τρανὴ, ἡ πρὸ τολμηρὴ καὶ
πρὸ σύμφωνη μὲ τὴν ἀνθρώπινον ἀξιοπρέ-
πεια σκέψη, ποὺ ξεπερνᾷ κάθε ἄλλη σὲ
ὕψος» (Φύλλα γιὰ τὴν Τέχνη 7).

Κριτήριον ὅμως γιὰ τὴν ὑψηλὴν μορφήν
τῆς ἀνδρικῆς ἐμφανίσεως εἶναι οἱ ἀγῶνες
τῶν Ἑλλήνων, ποὺ τὴν πρώτην θέσιν ἀνά-
μεσα σ' αὐτοὺς τὴν πῆραν οἱ ὀλυμπια-
κοί. Αὐτοῦ προπάντων ἔβρισκε ὁ καλλι-
τέχνης τὰ πρότυπά του τόσο γιὰ τ' ἀγάλ-
ματα τῶν θεῶν ὅσο καὶ τῶν νικητῶν καὶ
κείνη ἡ ὀλότελα μοναδικὴ πλαστικὴ, ποὺ
ἔμεινε ἀνεπανάληπτη, χρωστᾷ τὴ γένεσίν
της στοὺς τόπους, ὅπου οἱ γυμνοὶ ἀθλη-
τὲς ἀγωνίζονταν καὶ ὅπου ἡ τέλεια γύμνια
τοῦ κορμιοῦ ἔδινε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρί-
ση κανένας τὴν ἄκρα νομοτέλεια τῆς ἀρ-
μονικῆς πλαστικῆς ὁμορφιάς. Τοῦτο ὅμως
ἀσκεῖ ἐπίδραση διπλή· γιατί ὅσο οἱ νικη-
τὲς καὶ οἱ ἀγωνιστὲς προσδιορίζουν μορ-
φολογικὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἄλλο τόσο
καὶ αὐτὸ ἐπιδρᾷ στὸν ἔφηβον, ποὺ λαχταρᾷ
μιὰ τέτοια τελειότητα. Τίποτε ἴσως δὲν
εἶναι πρὸ χαρακτηριστικὸν γιὰ τὸν ἑλλη-
νικὸν τοῦτον κόσμον καὶ πρὸ παράξενον γιὰ τὸ
σύγχρονον, ἀπὸ τὸ γεγονός, πὼς ὁ Φειδίας
στὸν ἀντίχειρα τοῦ ἔξοχου λατρευτικοῦ
ἀγάλματος τοῦ Δία, ποὺ ἔπλασε γιὰ τὸ

κεντρικὸ ἱερό, χάραξε τὸ ὄνομα τοῦ ὠραίου Παντάρκη, ἐνὸς Ὀλυμπιονίκη, ποὺ ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς πλαστικῆς τέχνης ἤθελε νὰ συνδεθῆ μὲ τὸ πολυθαύμαστο ἔργο του. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρέας κατακρίνει τὴν ἐνέργεια τούτη σὰν ἀκατανόητη ἐπιπολαιότητα, ποὺ δὲν τὴ χωροῦσε ἡ ὑπερβατικὴ θρησκευτικὴ του συνείδηση καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πατερικὴ ἠθικὴ του. Ὡστόσο ὁ Παντάρκης ἀπαθανάτιστηκε ἀπὸ τὸ Φειδία νικητῆς σὲ παιδικὸν ἀγώνα.

Σκοπὸς στὴν Ὀλυμπία δὲν ὑπῆρξε ποτὲ τὸ ρεκόρ, ποὺ συχνὰ παραμορφώνει, ποὺ τοῦ λείπει ἡ χάρη καὶ ὁ ἀέρας τῆς εὐγένειας, ἀλλὰ ἡ ἀποκάλυψη τῶν ἀκροτέλειων παιδιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὅτι ἐπακολουθοῦσε ἦταν οἱ ἀσυνήθιστες τιμὲς πρὸς τὸ νικητῆ, ποὺ ἡ πατρίδα του τὸν δεχόταν μὲ πανηγυρικὴ μεγαλοπρέπεια καὶ ποὺ οἱ κάτοικοι ἔτρεχαν νὰ τὸν προαπαντήσουν στὸ γυρισμὸ καὶ ἡ νίκη του ἀπαθανάτιζονταν ἐπιγραφικὰ, ἐνῶ ὁ ἀνδριάντας του στηνόταν, γιὰ νὰ τὸν θυμοῦνται ὑποχρεωτικὰ καὶ οἱ σύγχρονοι καὶ οἱ κατοπινοί.

Ἐδῶ πολὺ συχνὰ ἐξαφανίστηκαν τὰ σύνορα τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρώπινης περιοχῆς, καθὼς περίπου τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἠρωοποίηση πολλῶν Ὀλυμπιονικῶν σὰν τοῦ Φίλιππου τοῦ Κροτωνιάτη, τοῦ ὠραιότερου Ἑλληνα τῆς ἐποχῆς του, ὅπως τονίζει ὁ Ἡρόδοτος, ποὺ γι αὐτὸ ἀκριβῶς τοῦ ἔστησαν καὶ ναὸ μετὰ τὸ θάνατό του. Τὴν ὑψιστὴ ὡστόσο τιμὴ τὴν πρόσφερε ἡ Σπάρτη στὸ νικητῆ τῆς, ἀφοῦ τοῦ ἔδινε τὴν ἀδεια νὰ πολεμᾷ στὴ μάχη στὸ πλευρὸ τοῦ βασιλείου του, γιὰ νὰ τὸν προστατεύῃ ἀπὸ τὰ χτυπήματα τοῦ ἐχθροῦ.

Μονάχα ἔτσι μπορούμε νὰ κατανοήσουμε τὸ ὑψηλὸ νόημα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, τὴ σημασία καὶ τὴν ἐπίδρασή τους στὴ ζωὴ τῆς δλότητος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Γιατὶ οἱ ἀγῶνες τοῦτοι, ποὺ κάθε πέντε χρόνια συγκέντρωναν τοὺς Ἑλληνες ἀπ' ὅλες τὶς γωνιῆς τοῦ μεσογειακοῦ κόσμου, πρόβαλλαν τοὺς «ἀρίστους» τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους σὰ ζωντανοὺς μάρτυρες τῆς μοναδικότητος καὶ τῆς ὑπεροχῆς του ἀπέναντι στ' ἄλλα ἔθνη, ποὺ ἦταν γύρω του. Αὐτοὶ ἦταν ἡ πιὸ γνήσια πραγματοποίηση τῆς ἐνότητος ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, γιὰτὶ δικαίωμα συμμετοχῆς σ' αὐτοὺς εἶχε μονάχα ὁποῖος ἀπόδειχνε τὴν ἑλληνικότητα τῆς καταγωγῆς του, ἐνῶ οἱ βάρβαροι μόνο μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ θεατῆ μπορούσαν νὰ ῥχονται αὐτοῦ καὶ οἱ γυναῖκες φυσικὰ ἀποκλείονταν «ἐπὶ ποινῇ θανάτου».

Ἡ ὀλοένα ἀυξανόμενη σημασία τῶν ἀγώνων τούτων ἀπὸ τὰ πρωῖμόματα, μυθικὰ ἀκόμα χρόνια, ὅπου δύσκολα κανένας ξεχωρίζει τὶς καταβολές τους, ἐξελίχτηκε

σιγὰ σιγὰ, ὥσπου ἀποκορυφώθηκε στὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ποὺ μὲς στὸ διάστημα μισοῦ αἰῶνα δημιούργησε τὸν πιὸ τέλειο τύπο τῆς ἀνθρωπιᾶς, ποὺ γνώριζε ἴσαμε τώρα ἡ ἱστορία. Εἶναι τὰ πενήντα ἐκεῖνα χρόνια, ποὺ ὀροθετοῦνται ἀπὸ τὴ νίκη κατὰ τῆς περσικῆς στρατιᾶς τοῦ «μεγάλου βασιλέως» καὶ τὴν ἔκρηξη τοῦ ἐξοντωτικοῦ πολέμου ἀνάμεσα στὴ Σπάρτη καὶ στὴν Ἀθήνα. Γιατὶ, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ στὴν δλότητά της, ἔτσι καὶ τὸ θαῦμα τῆς νίκης μερικῶν ἑλληνικῶν πόλεων κατὰ τῆς γιγάντιας αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς ἐπηρέασε ἀναδρομικὰ τὴν ἀγωνιστικὴ γυμναστικὴ, ποὺ στάθηκε ὄχι ὁ τελευταῖος συντελεστῆς τῆς νίκης τῶν ἐλεύθερων ἑλλήνων πολιτῶν κατὰ τῶν δουλικῶν μαζῶν τῆς δεσποτείας. Καὶ δὲν ἀποκλείεται τὸ πιὸ θαυμαστὸ φαινόμενο ἀπ' ὅσα μᾶς κληρονόμησε ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος νὰ μὴν εἶναι ἄλλο παρά τὸ πὼς τὸ ξανάνωμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συντελέστηκε τότε ποὺ ἀνακάλυψε στὸν «ἀγένειον» τὴν ἠλικία τῆς ἀκρας ἐντέλειας καὶ ποὺ μὲ τὸν ξανανιωμένο τοῦτο λαὸ ἔσμιξαν κι οἱ ξανανιωμένοι θεοὶ του.

Ὅπως λοιπὸν ἡ πλαστικὴ τέχνη χάραξε στὴν πέτρα καὶ στὸ χαλκὸ τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀνθρώπινης τελειότητος, ἔτσι κι ἡ ποίηση βρῆκε τὴν πιὸ εὐγενικὴ μορφή τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς νίκης. Κι ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ποιητῆς τῆς χορικῆς λυρικῆς ποιήσεως, ὁ Πίνδαρος ὁ Θηβαῖος, μᾶς ἄφησε τοὺς ἐπίνικους τῶν νικητῶν τῶν τεσσάρων Πανελληνίων ἀγώνων. Σ' αὐτοὺς τοὺς ἐπίνικους συγκραδαίνεται κάθε φορὰ δλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος: οἱ πρόγονοι, ἡ πολιτεία, οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες, ὕστερα τὸ αἶτημα τῆς ὀμορφιάς, τῆς τόλμης, τῆς καρτερικότητος καὶ τῆς παλληκαριᾶς μαζί μὲ τὸ αἶτημα τοῦ ὠραίου ἐκείνου δέους, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐμποδίζῃ τὸ νικητῆ νὰ περιπέσῃ σὲ ἀλαζονικὴ ἀνομία, ἀντὶ ἴσα ἴσα αὐτὸς ὁ ἐκλεκτὸς νὰ γίνῃ ὁ προστάτης τοῦ θείου δικαίου. Οἱ ὕμνουμένοι στὴν πινδαρικὴ ποίηση ἀνήκουν ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ αἵματος στὰ ἑλληνικὰ ἀριστοκρατικὰ γένη. Φαίνεται πὼς ὁ Πίνδαρος αὐτοὺς μονάχα ἤθελε νὰ ἐντάξῃ στὴν περιοχὴ τοῦ ἠρωϊκοῦ καὶ τοῦ θείου, ἀπ' ὅπου ἔλεγαν πὼς κρατοῦσε ἡ γενιά τους καὶ ποὺ τὴ δικαιολογοῦσαν ὅσον καιρὸ μονάχα ἡ μορφή καὶ οἱ εὐγενικοὶ τρόποι τους ἐπηρέαζαν τὸ ἔθνος ἢ ὅσο τοῦτο μπορούσε νὰ τοὺς ἀνέχεται.

Μοναδικὸ λοιπὸν καὶ ἀνεπανάληπτο στάθηκε τὸ νόημα τῆς ἀγωνιστικῆς γυμναστικῆς στὴν ἑλληνικὴ ζωὴ, γιὰτὶ ἀποφασιστικὰ γνωρίσματα δὲν ἦταν ἡ ἀθλητικὴ ἐξειδίκευση, ποὺ μόλις στὴν ἑλληνιστικὴ καὶ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ ἄρχισε νὰ ἐπικρατῆ οὔτε ἡ μονόπλευρὴ ἀσκηση γιὰ τὴν ἐπίτευξη τοῦ ρεκόρ, ἀλλὰ τὸ ὀμορφο φέριμο καὶ ἡ τέλεια χάρη, ποὺ προσιδιάζουν σὲ τέ-

τοιου είδους αγώνες. Οί άθλητικοί αγώνες αποτελούσαν ταυτόχρονα και θρησκευτική υποχρέωση, συνδέονταν πάντα με τὸ ἱερό και με τὸ θεό του, διεξάγονταν πάντα αντίκρυ στο ναό και στα αφιερωμένα αγάλματα, πλαισιώνονταν από τις μεγάλες θυσίες και μάλιστα οί Ὀλυμπιακοί ἦσαν καθαγιασμένοι από τὴν ἐξαγγελία τῆς ἱερῆς ἐκεχειρίας, πού ἡ παραβίασή της αποτελοῦσε ἀμάρτημα θανάσιμο.

Ὁ Ὀλυμπιακός ἀγωνιστής, ὡς ἐκλεκτός τῆς πολιτείας του, ἦταν ὑποχρεωμένος ν' ἀντέχει μπροστά στο θεό και στή συγκέντρωση τοῦ λαοῦ του, σ' ἕναν τόπο όπου τὸ μεγαλεῖο και ἡ ἐπισημότητα θύμιζαν κάθε τόσο τὴν ἱερότητα τοῦ αγώνα. Ἡ ἀτμόσφαιρα τούτη χρειαζόταν, γιά νά χαρίση στο νικητὴ ἀθάνατη δόξα, διαίωνιση τῆς μνήμης του στο χαλκὸ και στο τραγούδι. δηλ. τὸ ὕψιστο πού μπορούσε νά διαθέση ἡ γῆινη ἡρωϊκή πίστη τῶν Ἑλλήνων. Καί τῆ στιγμή πού τὸ κεφάλι τοῦ νικητῆ στολίζονταν με τὸ στεφάνι ἀπό φύλ-

λα ἀγριελιάς, αὐτὸς ὕψωνόταν πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του κι' ἔδειχνε στον ἑλληνικό κόσμο, πὼς οί θεοί και οί ἡρώες του ἦσαν ἀκόμα ζωντανοί.

Βέβαια τὴν ἀκρα τούτη ἐνότητα τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας, πού μᾶς τῆ διατήρησε ζωντανή ἀκόμα ἡ φειδιακὴ τέχνη και ἡ πινδαρικὴ ποίηση, τὴν ὀλοκλήρωσαν οί Ἕλληνες μέσα στο διάστημα σχεδὸν ἑνὸς αἰώνα. Ἀλλὰ οί Ὀλυμπιακοί αγώνες ἔζησαν σχεδὸν χίλια ἀκόμα χρόνια μέσα στή σύνθεση τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὥσπου ὁ χριστιανὸς αὐτοκράτορας Θεοδόσιος τοὺς κατάργησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ τέταρτου αἰώνα, ὅταν τὰ στερνὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας ζωῆς δὲν ἦσαν πιά ἀνεκτά :

Ἄλλι ! κρᾶζουν μυριάδες στόματα :
πού ἦταν ἀνάγκη τοῦτο νά χαθῆ !
 πού ἦταν νόμος τρομερός
ἡ ζωὴ μὲς στή ζωὴ νά νεκρωθῆ ! !

Μεταφρ. ΤΑΣΟΣ ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ

Σημ. μετ. : Stefan George, Das Neue Reich

Β Α Λ Τ Ο Σ

Φοβᾶμαι... Τὸ χῶμα βουλιάζει σὰ βάλτος
 και μάταια σοῦ δίνω τὰ χέρια.
 Τοὺς δρόμους μὸν κλείνουν σκοτάδια
 πὸ κρύβουν τ' ἀστέρια...

Φοβᾶμαι... Τίς νύχτες περνᾶω μ' ἀγρύπνια
 κι' ὁ κύκλος μου ἀπλώνει τριγύρω.
 — Δὲν ἔχω σὲ ποιὸν νά μιλήσω,
 σὲ κάποιον νά γείρω...

Φοβᾶμαι... Τὰ χρόνια περνοῦν μ' ἀγωνία
 — μ' ἀκοῦς ; τ' ὄνομά σου φωνάζω.
 Τὸ βῆμα μου σέρνω στο βάλτο,
 βουλιάζω... βουλιάζω...

Σ. ΜΑΡΑΝΤΟΣ

